

ביאור הדף מסכת שבועות דף ל"ו

אמר רבי אבהו שממה שנאמר בפסוק ביחזקאל על צדקיהו ונבוכדנצר "ויבא אתו באלה וגו'", ונאמר על זה בדברי הימים "וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלקים" לומדים שאלה היא שבועה.

מביאה הגמרא תנא שבלשון ארור יש נידוי וקללה ושבועה. ומבארת הגמרא את המקור לכך, שמה שארור הוא לשון נידוי נלמד מהפסוק בשופטים "אורו מרוז אמר מלאך ה' אורו ארור יושביה", ואמר עולא שבפרק נידה את מרוז בארבע מאות שופרות.

והמקור לכך שארור הוא לשון קללה הוא ממה שנאמר בפסוק "ואלה יעמדו על הקללה וגו'" ונאמר אחר כך "ארור האיש אשר יעשה פסל וגו'".

ובתחילה אומרת הגמרא שהמקור לכך שארור הוא לשון שבועה הוא ממה שנאמר ביהושע "וישבוע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' וגו'".

אך מקשה הגמרא שלא מוכח מהפסוק שארור זה שבועה, כי אפשר לבאר שמשמעות הפסוק היא שיהושע השביע אותם וגם קילל.

ולכן אומרת הגמרא שלומדים זאת מהפסוק בשמואל "ואיש ישראל נגש ביום ההוא ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל וגו'", ואחר כך נאמר "ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם", ומכאן מוכח שמה שאמר שאול ארור הכוונה לשבועה.

ושואלת הגמרא שאולי גם כאן שאול השביע וקילל. ועונה הגמרא שלא נאמר ששאול אמר וארור, אלא ארור האיש, ולכן משמע שהארור עצמו הוא שבועה.

ולפי זה אומרת הגמרא שאף לגבי יהושע נאמר ארור, ולא נאמר וארור, ולכן אף משם מוכח שארור הכוונה גם לשבועה.

אמר רבי יוסי ברבי חנינא שאמן יש בו גם שבועה, וגם קבלת דברים, וגם האמנת דברים.

המקור לזה שיש באמן שבועה הוא מהפסוק "ואמרה האשה אמן אמן", והמקור לזה שיש באמן קבלת דברים הוא מהפסוק "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן".

והמקור לזה שבארור יש האמנת דברים הוא מהפסוק בירמיה "ויאמר ירמיה הנביא אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריו".

אמר רבי אלעזר שלא הוא לשון שבועה והן הוא לשון שבועה.

ואומרת הגמרא שאמנם מה שלא הוא לשון שבועה לומדים מהפסוק שנאמר "ולא יהיה עוד המים למבול", ונאמר בישעיה "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי" ורואים בישעיה שמה שהקב"ה אמר "ולא יהיה המים" הכוונה לשבועה.

אך שואלת הגמרא שלא מצינו מקור לזה שהן הוא לשון שבועה.

ועונה הגמרא שרבי אלעזר אמר זאת מסברא, שאם לאו הוא לשון שבועה גם הן הוא לשון שבועה.

ואמנם אמר רבא שמה שאמר ר' אלעזר שהן ולא הן לשון שבועה זה רק אם הוא אמר פעמיים, הן הן או לאו לאו. וכפי שנאמר לגבי המבול שממנו לומדים זאת פעמיים לאו, "ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, ולא יהיה עוד המים למבול".

במשנה התבאר שהמקלל בכל הכינויים לדעת רבי מאיר חייב ולדעת חכמים פטור. ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שרבי מאיר לומד זאת מהפסוק "איש איש כי יקלל אלקיו ונשא חטאו", לומדים שחייב גם על כינויים, כי לגבי שם ה' עצמו כבר נאמר בפסוק "ונקב שם ה' מות יומת".

אבל לדעת חכמים המקלל בשם המיוחד במיתה, והמקלל בשאר הכינויים באזהרת לאו ולא במיתה.

במשנה התבאר שהמקלל אביו ואמו בכינוי לדעת רבי מאיר חייב ולדעת חכמים פטור. ואומרת הגמרא שחכמים זה דעת רבי מנחם בר יוסי בברייתא שאומר שמהפסוק "בנקבו שם יומת" לומדים על המקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם.

במשנה התבאר שהמקלל עצמו וחבירו בכל הכינויים עובר בלא תעשה. ואמר רבי ינאי שזו דעת כולם ובזה לא נחלקו רבי מאיר וחכמים. והמקור שהמקלל עצמו עובר בלא תעשה הוא מהפסוק "רק השמר לך ושמור נפשך מאד", וכפי שאמר רבי אבין בשם רבי אילעא שכל מקום שנאמר השמר פן ואל הכוונה ללא תעשה.

והמקור לאיסור לקלל חבירו הוא מהפסוק "לא תקלל חרש".

במשנה התבאר שאדם שאומר לחבירו יכך ה' אלקים וכן יככה אלקים זו היא אלה הכתובה בתורה. ומביאה הגמרא שרב כהנא ישב לפני רב יהודה ואמר את לשון המשנה לפניו, ואמר לו רב יהודה שישנה את הלשון ויאמר יכהו אלוקים ולא יכך.

וכן כאשר ישב אחד מהחכמים לפני רב כהנא ואמר את הפסוק בתהילים "גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה", אמר לו רב כהנא שלא יאמר את הלשון יתצך אלא יתצהו. **ושואלת** הגמרא מדוע צריך שני מעשים, ולא מספיק ללמוד מהמעשה הראשון, ועונה הגמרא שהחידוש במעשה השני הוא שאפילו בלשון הפסוקים משנים את הלשון כדי שלא לאומרו על אחר.

במשנה התבאר שאם אדם השביע את העד ואמר לו אם תעיד לי הקב"ה לא יכך, או שאמר את תעיד לי הקב"ה יברכך ויטיב לך, לדעת רבי מאיר חייב ולדעת חכמים פטור. ומקשה הגמרא הרי לדעת רבי מאיר לא אומרים שמכלל לאו אתה שומע הן, ולכן לדעתו כשאדם מתנה צריך להתנות תנאי כפול, מה יקרה אם יתמלא התנאי ומה יקרה אם לא, ולא אומרים שממה שאמר מה יקרה אם יתמלא התנאי, מבינים מה יקרה אם לא.

ולכן אומרת הגמרא שצריך להפוך את הדעות במשנה ולומר שבאופן כזה רבי מאיר סובר שפטור וחכמים שחייב.

וכשבא רבי יצחק שנה את המשנה שלדעת רבי מאיר חייב, ואמר רב יוסף שאם גם אנו שנינו כך בתחילה וגם רבי יצחק שונה כך צריך לומר שבאמת רבי מאיר סובר שחייב ולא הופכים את הדעות במשנה, ולכן צריך לבאר שמה שלדעת רבי מאיר לא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן זה רק לגבי תנאי בממון, אבל בתנאי באיסור כן אומרים שמכלל לאו אתה שומע הן, וכאן שמדובר על שבועה שהיא איסור אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, ולכן חייב.

ושואלת הגמרא שהרי סוטה זה איסור, ולמרות זאת הגמרא בקידושין הקשתה מסוטה על רבי מאיר שנאמר שם בפסוק "ואם לא שטית וגו' הנקי" ולא נאמר שאם שטית לא תינקי, ורואים שמכלל לאו אתה שומע הן, ולא כדעת רבי מאיר שלא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, ותיריך שם ר' תנחום בר חנינאי שנאמר שם בפסוק ש"הנקי" הכוונה גם חנקי, וכלומר שהפסוק נקרא גם יחד עם הפסוק שם שאחריו "הנקי, ואת כי שטית" דהיינו שאם שטית חנינקי.

ומה שתירץ ר' תנחום בר חנינאי את דעת רבי מאיר מסוטה, רואים שהוקשה על רבי מאיר אף מאיסור, ולא רק מממון.

עמוד ב'

ולכן אומרת הגמרא שכן צריך להפוך את המשנה, ולומר שלדעת רבי מאיר לא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן בין בממון ובין באיסור.

והקשה רבינא שלפי זה יוצא ששתויי יין ופרועי ראש שנכנסו למקדש לדעת רבי מאיר לא יהיו חייבים מיתה כי נאמר בפסוק "יין ושכר אל תשת וגו' ולא תמותו", ולא נאמר שאם ישתו ימותו, ולדעת רבי מאיר לא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן. והרי שנינו במשנה אלו שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש.

ולכן חוזרת הגמרא ואומרת שלא הופכים את השיטות, ולדעת רבי מאיר חייב כי באיסור אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, ומה שהוקשה על רבי מאיר מסוטה, כי סוטה זה איסור שיש בו חיוב ממון, כי אם היא אכן סוטה הרי שהיא מפסידה כתובתה.

הדרן עלך שבועת העדות

משנה. שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים, ברחוקים ובקרובים, בכשרים לעדות ובפסולים לעדות, בפני בית דין ושלא בפני בית דין, במשובע מפי עצמו, ומושבוע מפי אחרים לדעת רבי מאיר אינו חייב עד שיכפרנו בב"ד אך לדעת חכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב.

וחייב על זדון השבועה, ועל שגגתה עם זדון הפקדון, וכלומר ששגג בשבועה אבל ידע שהפקדון אצלו, אבל אינו חייב על שגגתה גרידא אם לא זכר שהפקדון בידו. ומה חייב על זדונה אשם בכסף שקלים.

שבועת הפקדון כיצד, אמר המפקיד לשומר תן לי פקדוני שיש לי בידך, והשיב לו השומר שבועה שאין לך ביד. או שאמר השומר אין לך ביד, ואמר לו המפקיד משביעך אני ואמר אמן הרי זה חייב.

ואם המפקיד השביע את השומר חמש פעמים, בין בפני בית דין ובין שלא בפני ב"ד, והשומר כפר בכולם חייב על כל אחת ואחת. וביאר רבי שמעון מה הטעם כי השומר יכל לחזור בו בכל אחת מהפעמים ולהודות.

ואם היו חמשה אנשים שתבעו או אותו השומר ואמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך, ואמר להם שבועה שאין לכם ביד, אינו חייב אלא אחת. ואם אמר שבועה שאין לך ביד ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת.

אך לדעת רבי אליעזר רק אם אמר שבועה באחרונה חייב על כל אחת אחת, ולדעת רבי שמעון אף אם אמר שבועה באחרונה אינו חייב אלא אחת, אלא רק אם אמר שבועה לכל אחד ואחד.

אדם שאמר לחבירו תן לי פקדון ותשומת יד גזל ואבידה שיש לי בידך, והשיב לו שבועה שאין לך ביד אינו חייב אלא אחת. ואם השיב לו שבועה שאין לך ביד, וגזל, ואבידה, חייב על כל אחת ואחת.

וכן אדם שאמר לחבירו תן לי חיטים ושעורים וכוסמין שיש לי בידך, והשיב לו שבועה שאין לך ביד אינו חייב אלא אחת. ואם אמר שבועה שאין לך ביד חיטים ושעורים וכוסמין חייב על כל אחת ואחת.

ורבי מאיר אומר שאפילו אם אמר שבועה שאין לך ביד חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת.

ואדם שאמר לחבירו אנסת ופיתית את בתי, ולכן אתה חייב לי קנס, והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי ואמר לו התובע משביעך אני ואמר אמן חייב. ורבי שמעון פטור, כי לדעת רבי שמעון כיון שאינו משלם קנס על פי עצמו אין זה כפירה בממון, אך אמרו חכמים לרבי שמעון שאף שמהקנס הוא יכול להיפטר כי אינו משלם קנס על פי עצמו, הרי הוא משלם גם בושט ופגם ואותם הוא כן משלם על פי עצמו.

אדם שאמר לחבירו גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי, ואמר לו התובע משביעך אני ואמר אמן חייב. ואם אמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי ואמר לו התובע משביעך אני ואמר אמן פטור, כי זה חיוב של קנס שאינו ממון.

ואם אדם אמר לחבירו המית שורך את שורי והוא אומר לא המית ואמר לו התובע משביעך אני ואמר אמן חייב. אבל אם אמר לו המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור, כי חיוב שלושים שקלים של שור שהרג עבד הוא קנס.

אדם שאמר לחבירו חבלת בי ועשית בי חבורה והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי בכך חבורה, ואמר לו התובע משביעך אני ואמר אמן חייב.

אבל אם אמר לו עבדו הפלת את שיני וסימית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סימיתי משביעך אני ואמר אמן פטור, כי מה שעבד יוצא לחירות בעינו ושינו זה קנס.

ומבארת המשנה שהכלל הוא שכל דבר שאדם משלם גם אם הודה בו על פי עצמו, חייב עליו אם נשבע שבועת הפקדון, אבל חיוב של קנס שאותו אינו משלם אם הודה על פי עצמו פטור.